Thomas Köves-Zulauf: *Római vallás- és irodalomtörténeti tanulmányok*. Budapest, 2021, Typotex /Daphnon: a BTK Moravcsik Gyula Intézet kiadványai 2. Tanulmánykötetek/. 440 oldal

A római vallástörténet szakirodalma a magyar nyelvű könyvkiadás egyik mostohagyermeke. Nagyon kevés kötet létezik e tárgyban, s történelmi okokból érthető, hogy a Walter F. Otto, Kerényi Károly és Franz Altheim nevéhez köthető frankfurti iskola látásmódjának jelenléte legalábbis kétséges, szemben a két világháború közötti és közvetlenül a háborút követő időszakkal, amikor kulturális szempontból is meghatározó volt az iskola jelenléte. (Persze a Kerényi-kultusz valamilyen szinten ma is létezik a magyar klasszika-filológiában.) Köves-Zulauf (sz. 1923) professzor a frankfurti iskola láncolatához kapcsolódik, és éppen az említett időben végezte tanulmányait Magyarországon. A *Bevezetés a római vallás és monda történetébe* című kötete (1995) az egyik legfontosabb mű, ami a tárgyban magyarul megjelent. Jelen könyve 16 tanulmányt tartalmaz, amelyek nagyrészt elérhetetlenek voltak magyar nyelven. Néhány címet idézünk: „A nyelvöltés szokása a galloknál"; „*Pontifex és flamen:* a római vallás sajátosságai"; „A rabszolga intelme a *triumphator*hoz". Látszólag szakmai köröknek szóló írások, mégis sok szempontból figyelmet érdemelnek, különösen a professzor módszertanát illetően, melyben a filológiai és történeti érvek mellett ugyanúgy helye van egy hagyományhű érvelésnek. Ez utóbbit maga így summázta egy interjúban, szembeállítva a tudományos kriticizmussal, *„[mely] tulajdonképpen olyan attitűd, hogy egy antik író mindig téved vagy hazudik, [és hogy] csak az igaz, amiről be lehet bizonyítani, hogy igaz. A helyes beállítottság éppen ennek a fordítottja: amit egy antik író ír, az igaz, kivéve azt, amiről be lehet bizonyítani, hogy hamis." (sá)*

Nyikolaj Bergyajev: *Szellem és realitás. Az istenemberi szellemiség alapjai*. Ford. Patkós Éva. Budapest, 2020, Typotex. 263 oldal

Bergyajev egyik fő műve a szellem közvetlen megragadására tett kísérlet, melyhez a biblikus és patrisztikus teológia, a platonizmus, a keresztény misztika, a német idealizmus valamint egyes indiai elképzelések nyújtanak alapot. *„Nem lehet racionálisan meghatározni a szellemet, az ész számára ez reménytelen vállalkozás. A racionális meghatározás élettelenné teszi, tárggyá változtatja, holott a szellem szubjektum."* (45. o.) Bergyajev nem puszta elméleti kérdésként tekint a szellem valóságára, éppen ellenkezőleg, a szellem az egyetlen tényleges realitás számára, ami egyedül a szubjektumon, a személyes tapasztalaton keresztül ragadható meg. Fő témái: a szellem jellemzői; az aszkézis értelme; a teodicea; a misztika és a szellem realizációja. A mű a bergyajevi perszonalizmuson és egzisztencializmuson túl is érdekes, akkor is, ha vannak benne furcsa elemek, például az, hogy a szimbólumot a valótlanhoz és egyenesen a nominalizmushoz kapcsolja, ami szemben áll a realitással. Az orosz vallásfilozófusok nagy kérdéseihez kapcsolódik e kötet, amelyek hatást gyakoroltak Hamvas Bélára is. Noha nem értünk egyet mindenben a műben foglaltakkal, hangsúlyoznunk kell, hogy a megismerés öröme mindig elemi hatással tör fel, amikor ezen iskola műveivel találkozik az ember. A gondolkozás szabadsága és az egyetemességre való nyitottság mind követendő erények, melyek gyakorlásához mások mellett Bergyajev e műve is segítségünkre lehet. *(sá)*

Hamvas Béla: *Az öt géniusz földje*. H. n., 2021, MEDIO /Hamvas Béla kiskönyvtár/. 155 oldal

A „Hamvas Béla kiskönyvtár" esetében végre méltó kivitelben (tipográfia, kötéstábla, védőborító, papírminőség) olvashatjuk Hamvast. Olyanban, amely a szerző tetszését is elnyerte volna megítélésünk szerint. A könyvsorozat jelen, hatodik darabja *Az öt géniusz* (1959) 1940-ben írt változata. Az elmélet viszonylag ismert: a történelmi Magyarország területe és emberei öt *genius* dominanciája alatt állnak, a Dél (vagy Délnyugat), a Nyugat, az Észak, a Kelet (vagy Alföld) és Erdély géniuszának ural-

ma alatt. E koncepció a *genius loci*, a hely védőszellemének, védelmező istenének, uralkodó létezőjének római elgondolásából ered, de nem vallási–világnézeti értelmű, hanem konkrét vonatkozásokkal bír, úgy a táj, mint az ott élő ember tekintetében. *Az öt géniusz*t sokan tipológiai, nemzet-karakterológiai műnek tartják, és borzadoznak az alföldi vagy az erdélyi ember kritikáin, pedig a szerző ott is (például „Hamvas Béla művei" 16. köt. 94. és 101. o.) és a jelen műben is világossá tette, hogy elméletének lényege az öt *genius* egyesítése, egysége. *„Az öt Géniusz elsősorban a lét kivételes gazdagsága. Az egész világon is kevés, Európában az egyetlen föld, ahol ennyi elem találkozott."* (Jelen kötet, 126. o.) *„Igazságot nem mondhat senki az öt közül valamelyik tájból, hanem csakis a hatodikból: a szellemből. De jól meg kell érteni, a szellem nem azt jelenti, hogy az öt közül egyik sem, hanem a hatodik azt jelenti, hogy az öt együtt, összenőve, kiegyenlítve, egybeöntve és megformálva."* (123–124. o.) *„A szellem feladata itt az öt tájat egy nevezőre hozni úgy, hogy az egység tömör és szerves legyen. Komplex legyen: vagyis foglaljon magába minden tényezőt, minden részletével és árnyalatával; integrált legyen: vagyis az egybefoglalásban ne legyen hasadás, ellentét, szakadék és elnyomás."* (119. o.) *„Egyet mindig meg kell gondolni: Se Nyugat értékrendjét a Keletre, se Keletét Nyugatra elvinni és meghonosítani nem lehet."* (41. o.) *„Amikor a középpont ereje megszűnik, a résztájak kelnek életre s a regionalizmus megerősödik. A középponti emberek kihalnak és a táj-emberek kelnek életre. Ezek közül pedig egy sem érzi, hogy táj és csak részlet. És mindegyik a maga Géniuszát akarja a többire erőszakolni."* (112. o.) Mindez, miközben szellemi igényű, felér egy politikai útmutatással is…

Nagyon jó lenne, ha néhányan elvégeznék az 1940-ben született és az 1959-es mű részletes összehasonlítását, mert ennek révén esetleg megtudnánk, milyen szempontok, külső és belső okok vezethették Hamvast *Az öt géniusz földj*ének átírásához, újrafogalmazásához. Úgy tűnik, bizonyos részeket átemelt *Az öt géniusz*ba, de ez felületes rátekintés, mert azok részleteit is megváltoztatta. Mindenesetre az adekvát összehasonlításhoz mindig szükség van a merőben egyéni-személyes preferenciák mellőzésére. Hamvas *Az öt géniusz*ban jobban megjeleníti – például – kapcsolódását Guénonhoz és az általa képviselt szellemiséghez, részletesen kifejti a négy tradicionális alapkaszt sajátosságait. *Az öt géniusz földje* mégsem egyszerűen „előzmény" vagy „előváltozat"; sőt, az a benyomásunk, hogy „koherensebb", „*logos*ban erősebb", mint a későbbi mű. Ám mindez, így és jelenleg, még alátámasztásokra szorul. *(hr)*

Greg Johnson: *New Right vs. Old Right and other essays*. San Francisco, 2013, Counter-Currents Publishing. 229 oldal

Egyáltalán nem kedvelem a jobboldaliság állandóan változó – kor- és pártközpontú – „újragondolásait", de ennek az amerikai könyvnek a jobboldal-felfogása egész jó. Ez részben abból következik, amivel az *Old Right*ot azonosítja: szűkkeblű nacionalizmus – legyen szó akár amerikai *white nationalism*ről, akár „európaiságról" –, hegemonikus törekvések, rasszizmus, fasizmus, nácizmus. (Tehát nem a klasszikus jobboldaliság és az ókonzervativizmus elutasításáról van szó.) „Régi jobboldalként" veti el a politikai *mainstream*et, a populizmust és a vulgáris összeesküvés-elméleteket is. Másrészt – és ez döntő pont – az amerikai „új jobboldal" e változata különbözik a franciától (Benoist, Faye), amely igen régóta nem jobboldali már. E két „pozitív ok" mellett, persze, vannak aggodalmaim, különösen, amikor a szerző bevesz az „új jobboldaliságba" darwinistákat, materialistákat és ateistákat. (7. o.) Összességében a *New Right* e formája mégis hozzásegíthet ahhoz, hogy intuíciónk legyen az időtől és helytől független, átfogó és lényegi jobboldaliságról. Talán az amerikai *alt-right* és a *Breitbart* legjobb ága ez, amely a counter-currents.com webhelyet működteti. *(az)*

Tudni a nemtudást bölccsé tesz. Válogatás Ghyczy György festőművész műveiből. Pilisvörösvár, 2021, Muravidéki Kör Kulturális Egyesület. 160 oldal

A *Magyar Hüperión* borítóinak kiválasztása nem ötletszerűen történik a

magyar festészeti hagyomány igen gazdag tárházából, hanem a lap tematikájához szorosabban-lazábban kapcsolódó koncepció mentén érvényesül.

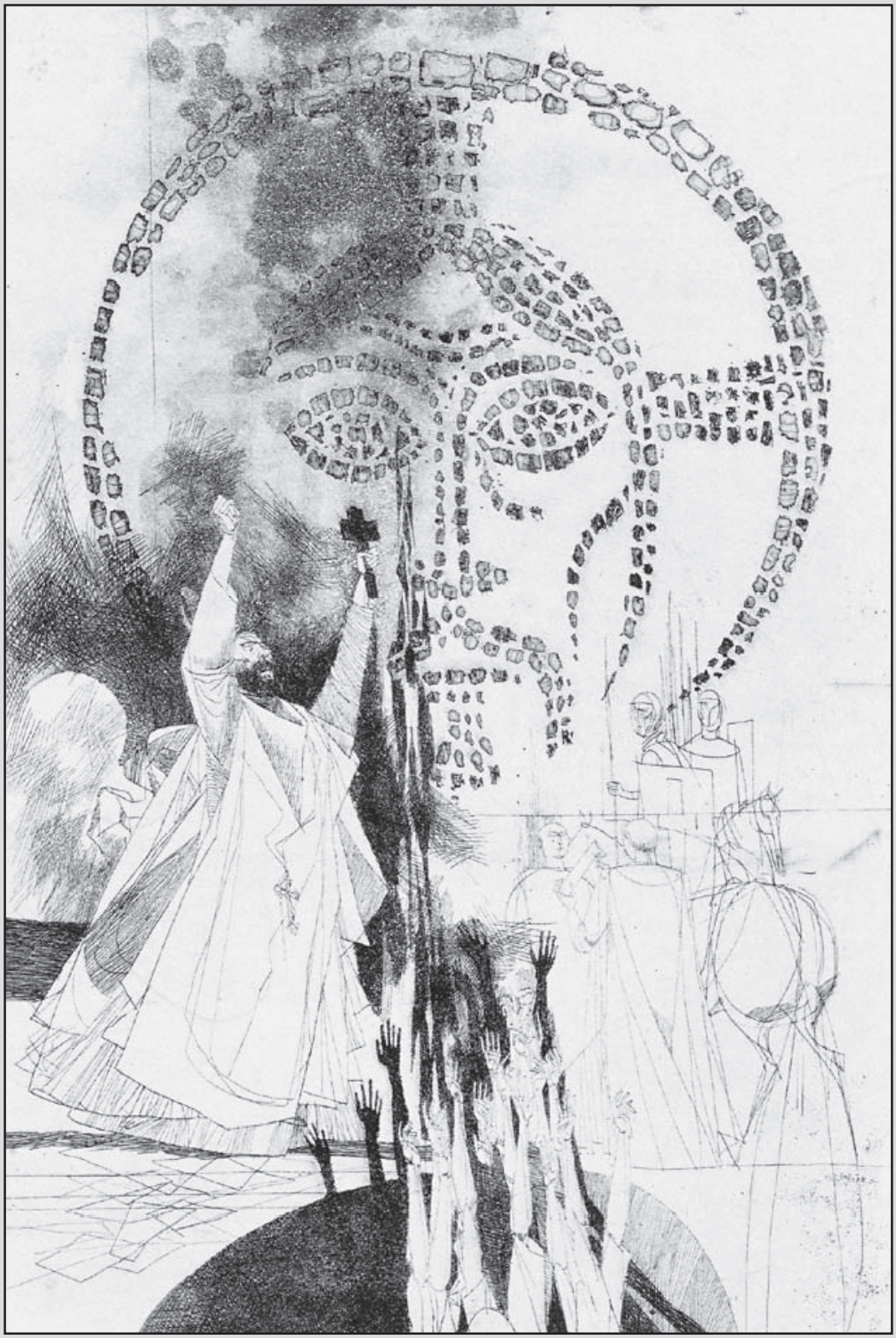
Az idestova évtizedes folyóirat már az első lapszámtól kezdve fontosnak érezte, hogy a címlapon magyar festők művei kerüljenek az olvasó elé, korszakoktól és egyéni ízlésektől függetlenül. (Az alkotók között is fellelhető néha szubtilis, finom kapcsolat.) E két szempontnak köszönhető, hogy jelen lapszám borítójára Ghyczy György festményét választottuk, s ennek aprópóján éreztük szükségét annak, hogy felhívjuk a szélesebb érdeklődési körrel bíró olvasók figyelmét egy néhány hete megjelent, kiváló kétnyelvű bevezető tanulmánnyal megtámogatott gyűjteményes albumra, mely a festőművész utóbbi hét évének terméséből szemezget.

A kötetet átforgatva szembetűnik, hogy Ghyczy György minden esetben sorozatokban gondolkodik, így egy témát alaposabban ki tud bontakoztatni, s ezzel a több oldalról történő körüljárással közelebb viszi nézőit az adott sorozat lényegéhez. Ebben az albumban a taoizmushoz és Laocéhez kapcsolódó képek, valamint az utóbbi két évben festett királysorozat alkotásai dominálnak.

Ha Ghyczy expresszív hatásokat sem mellőző nonfiguratív alkotásait sajátságos tájképekként értelmezzük, nem járunk tévúton, hisz a képen felismert formák segítségével a néző saját maga hozza létre a tájat. Ez talán akkor kap végső megerősítést, amikor találkozunk taoista tárgyú festményeivel, melyeket át- meg áthat a *Tao te csing* szellemisége. *„A fenséges Tao olyan, mint egy végtelen nagy kép, melynek határai elmosódnak."* Az alkotási folyamat útjáról így ír az alkotó: *„sötét dinamikus hátterekből építem az út rajzát, a világunk formáit, a természet összességét, a mindenség és a semmiség fényeit és árnyait". „(…) erőteljes dinamikus ecsetvonásokkal építem bele az indulatot és a szenvedélyt a képbe. Már formákat teremtek ekkor is. Felfedezem bennük azt az utat, amit kifejthetek, és a nyugodtabb széles vonalakkal, irányultságokkal megmagyarázom a néző, befogadó számára. És felébred a természet."*

A képeket újra és újra hosszasan nézve Hamvas Béla „Antik és modern tájkép" című írásának sorai idéződnek fel: *„A modern festészet az érzéki jelenségben levő szakrális lehetőség megnyilatkozása. Arra a kérdésre, hogy mit jelent itt a szakralitás, felelni egyszerű. Szakrális annyi, mint szent. És szent annyi, mint az, ami van. Ami tényleg van. Ami nem felület, nem mulandó, nem tünékeny, hanem lét, örök, halhatatlan. Szóval nem az, ami elmúlik, hanem ami: van. Ami igaz. Mindig igaz, és mindenütt igaz. Ami ténylegesen van."* Ghyczy György festményei pedig vannak…

A könyv bolti forgalmazásba nem kerül, beszerezhető az alábbi címre írva: ghyczygyuri@gmail.com *(rs)*

Kass János: Az ember tragédiája VII. (1966, rézkarc, akvatinta)